

Vajda Mária

In memoriam Ujváry Zoltán professor emeritus
(Hét, 1932. január 25. – Debrecen, 2018. január 28.)

Pótolhatatlan veszteség érte a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karát, a Néprajzi Tanszékét, az egész európai néprajztudományt. 86 éves korában elhunyt az egyetem meghatározó oktatója, professor emeritusa, Ujváry Zoltán, a Kárpát-medence folklórkutatásának egyik legkiemelkedőbb személyisége. Hat évtizedes tudományos pályafutása során jelentős kutatási eredményeket felmutató, több mint háromszáz magyar és idegen nyelven megjelent tanulmánya mellett mintegy 50 önálló, meghatározó kötete látott napvilágot a népdalok, népbaladák, közmondások, adomák, az agrárritusok, dramatikus népszokások, születés és halál témakörében. Néprajzosok generációit nevelte a Kárpát-medencében élő népek kulturális örökségének megőrzésére, ápolására. Jelentős szerepet vállalt a magyar tudományos és kulturális közéletben is. Múzeum-, galéria- és művésztelep alapító, művészetpártoló tevékenysége közismert. Holló László festőművész szellemi örökségének legfőbb gondozója.

Munkásságát számos elismeréssel jutalmazták. Hozzá tartozói kívánságára Ujváry Zoltánt szűk családi körben helyezték örök nyugalomra Gömör-szőlősen.

Ujváry Zoltán 1932. január 25-én Hétfőn, Gömör vármegye Trianon után az anyaországban maradt apró, Sajó parti falujában született, elszegényedett, református kismemesi származású családban. A szülőfalujában végezte az elemi iskola négy osztályát. Gimnáziumi tanulmányait – az I. Bécsi döntés értelmében rövid ideig újra Magyarországhoz tartozó Rimaszombatban kezdte, de az újabb történelmi sorsforduló miatt Miskolcon érettségizett 1951-ben. Ezután a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen folytatta egyetemi tanulmányait magyar nyelv és irodalom szakon.

A versíró, irodalmárnak készülő hallgatót Gunda Béla irodalom szakosok részére tartott folklórelőadásai ragadták magával, s terelték új irányba, a néprajz, ezen belül is a folklór felé. Nagy hatással voltak rá Bán Imre professzornak a régi magyar irodalomról szóló egyetemi előadásai, melyek *„tele voltak folklorisztikai vonásokkal és így a folklór, a népköltészet, a népdal felé irányult a figyelmem, az irodalom felől közelítettem a népköltészetbe”* – vallotta később. Irodalmi szakdolgozata folklorisztikai szakdolgozat is volt: az Árgirus históriájának feldolgozása. Rendkívül gazdag szakirodalmi munkásságában az irodalom és a folklór kapcsolatának témája mindig jelen volt, s élete utolsó szakaszában még inkább meghatározóvá vált.

1955-ben, magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanári diplomájának megszerzése után – a miskolci Kilitő című lap kínálózó irodalmári állásajánlatát elutasítva – Debrecenben maradt, tanársegédként a Néprajzi Tanszéken. Abban az intézményben, amely a diploma megszerzése után egyetlen munkahelye maradt. 1962-től adjunktus, 1969-ben a történettudományok (néprajz) kandidátusa, 1970-től docens, 1979-től 1998-ig, húsz éven át a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára, közben 1988-ban a Magyar Tudományos Akadémia doktora lett. 2002-ben a Debreceni Egyetem professor emeritus címmel ismerte el gazdag oktatói és tudományos életpályáját. Mint tanszékvezető professzor 1979–2002 között a debreceni Néprajzi Tanszék Kutatócsoportjának vezetőjeként számos nagyformátumú kutatás elindítója, szorgalmazója volt.

Kutatásainak előterében a magyarság és szomszédos népek dramatikus szokáshagyománya, a játék és a maszk szerteágazó problematikája és a népköltészet állt.

Ujváry Zoltán tudományos életművét végigkísérte a Magyarországon élő nemzetiségek, hangsúlyosabban a határon túli magyar csoportok szellemi hagyományának kutatása. Már első könyvében az Al-Duna mentén élő székely közösség folklórkincsét adta közre.¹ Figyelme azonban egyre inkább a Felföld, főleg a gömöri szülőföld tradíciója felé fordult, ez irányú munkásságát könyvek sora jelzi.² Egész életében kitüntetett szerepe volt munkájában annak, hogy Gömör néprajzi értékeit feltárja, a tudományos eredményeket közzé tegye. E vidék nagyobbik része Szlovákiához tartozik és egyike volt a kevésbé ismert néprajzi csoportjainknak. Gömör vármegye történeti és néprajzi kutatására a történész és néprajzos szakma tehetséges képviselőit gyűjtötte maga köré, de fokozatosan bevonta ebbe a munkába egyetemi hallgatóit és a térség jeles, nem hivatásos kutatóit is. A Gömör Néprajza című sorozatban megjelent mintegy hatvan kötet az összefoglaló mű, *A gömöri magyarság néprajza I–IV*.³ előtanulmányaiként is értékelhető. S mindemellett szép számmal jelentek meg a határon túli magyar csoportok néprajzával foglalkozó kötetek a Néprajzi Tanszék – általa indított – *Studia Folkloristica et Ethnographica*, valamint *Folklor és Etnográfia* című sorozatában is. Neki köszönhető, hogy mára Gömör néprajza (tárgyi emlékei és folklórhagyományai) Magyarország egyik, ha nem a legjobban feldolgozott területei közé tartozik.

Az utóbbi évtizedekben Ujváry Zoltán munkásságában egyre egyértelműbben fogalmazódott meg a kisebbségi sorban élő magyarság sorsa iránti aggodalom, az őket ért méltánytalanságok felemlítése. A *Szülőföldön bontalanul* című könyve alpmunkának számít a kitelepítések és deportálások megismerésének a történetéhez. Ebben egy lévőrti család sorsán keresztül dolgozta fel a Beneš-dekrétumok általi jogfosztottság korszakának eseményeit.⁴ A Felvidék magyar falvaiból 1946/1947 telén a csehszlovák kormány több mint negyvenezer embert deportált Nyugat-Csehország területére. Azokat, akik nem vallották magukat szlováknak. Akik nem tagadták meg magyarságukat. A könyv azóta magyarul több kiadásban megjelent,⁵ s kiadták cseh⁶ és szlovák⁷ nyelven is.

Ujváry professzor konferenciák, tanácskozások előadójaként, egyetemek vendégoktatójaként, a szomszédos országok néprajzi társaságainak elismert tagjaként számtalan

¹ *Népdalok és népballadák egy al-dunai székely közösségből*. Debrecen, 1968.

² A teljesség igénye nélkül: *Gömöri népdalok és népballadák*. Miskolc, 1977.; *Szállj el, fecskemadár. Gömöri népballadák Holló László illusztrációival*. Debrecen, 1977. [A kötet 1980-ban a Helikon Kiadó gondozásában is megjelent.]; *Két fazekas falu Gömörben* [Szalay Emőkével]. Debrecen, 1982. (*Studia Folkloristica et Ethnographica* 7.); *Fejezetek Gömör folklórához*. Debrecen, 1986. (Gömör Néprajza V.); *Adomák Gömörből*. Debrecen, 1988. (Gömör Néprajza XIII.) – Ebben a kötetben mintegy három és félszáz adomát, tréfas történetet, viccet tett közzé helyszíni gyűjtéseiből válogatva. Ebből az anyagból az Európa Könyvkiadó az Alföldi Nyomdával 1986-ban egy válogatást jelentetett meg *Menyecske a kemencében* címmel. [2. kiadása Debrecen, 2003.]; *Mátyás király Gömörben. Mondák, anekdoták a néphagyományokban*. Debrecen, 1990. (Gömör Néprajza XXIII.); *Dalol Kocsis Julianna* [Dévainé Kluka Adriennel]. Debrecen, 1990. (Gömör Néprajza XXV.); *Népi táplálkozás három gömöri völgyben*. Debrecen, 1991. (Gömör Néprajza XXIX.); *Népdal, színjáték, bonismeret. Három fejezet Gömör néprajzához*. Debrecen, 1992. (Gömör Néprajza, XXXIX.); *Születéstől a halálig. Az emberélet fordulójának szokásai Léváron és Deresken*. Debrecen, 1993. (Gömör Néprajza XL.); *Egy földműves szőlősei és közmondásai*. Debrecen, 1996. (Gömör Néprajza XLVIII.); *Folklor fejezetek Gömörből*. Debrecen, 2000. (Gömör Néprajza LIII.); *Vak tyúk is talál szemet. Illusztrált gömöri szőlőások*. Debrecen, 2002.; *Gömöri magyar néphagyományok*. Miskolc, 2002.

³ Debrecen, 2001–2006.

⁴ *Szülőföldön bontalanul. Magyarok deportálása Csehországba*. Debrecen, 1991.

⁵ Pozsony, 1991.; Debrecen, 1996.; valamint Kalligram, Bp., 2014. – ez utóbbi kiadónál a kötet alcíme: *Az elhurcolt felvidéki magyarok kálváriája* lett.

⁶ *Beždomovcem ve své vlasti. Deportace Maďarů do Čech*. Praha, 1994.

⁷ *Beždomovcom v rodnej zemi. Deportácia Maďarov do Čiech*. Dunajská Streda, 1997.

fórumon kifejtette véleményét a Kárpát-medence együtt élő népeinek műveltségi kapcsolatairól. Folyamatosan figyelemmel kísérte a térség néprajzának újabb eredményeit.

Széleskörű tudományos kutatói, oktatói munkásságában a lokális és tematikai egységekre utalva meg kell állapítani, hogy a szülőföld, Gömör mellett hangsúlyos szerepet játszik az Alföld, különösen a dramatikus népszokások kutatása révén, s ha a tematikai egységeket vesszük górcső alá, a népköltészet s annak számos területe, a népdaloktól, a népballadák, népmondák, anekdoták, szólások, közmondások, a népi dramatikus játékok, az agrárrítus kiterjedt szokáskörén át, a folklór és irodalom kapcsolatán át a Kárpát-medencei, s számos esetben az egyetemes kulturális kapcsolatokig vezet. Fontosnak tartotta a kultúrtörténeti vonatkozások feltárását, fokozott figyelmet fordított az interetnikus kapcsolatok vizsgálatára, a Kárpát-medencében élő népek hagyományaiban mutatkozó párhuzamokra, az átadás-átvétel kérdéseire.

Kutatói életpályája ívelését a lokális tanulmányoktól a szinoptikus szemléletig követhetjük nyomon. Műveinek kiterjedt sora, tanulmányok és könyvek bizonyítják, hogy a legtöbbet publikáló néprajzkutatónk és folkloristánk milyen szerteágazó vizsgálatokat folytatott.

Bár nem született debreceninek, de a város meghatározó, emblematisz alakjává vált. Soha nem felejtve szülőföldjét, Gömörországot, vált Biharország egyik jeles kutatójává. Nemcsak a tudományban, de a tudományszervezésben is nagyot alkotott. *Úgy szeretem Debrecent, hogy sohasem feledhetem Gömört* – fogalmazott Mikes Kelemen mintájára. A Debreceni Egyetem néprajzi tanszékét igazi térségi, egyben országos és interregionális szintű tudományos műhellyé emelte. Már kutatómunkája kezdetén számos kisebb-nagyobb lélegzetű írást, tanulmányt szentelt Bihar, a Hajdúság néprajzának, s szintézisre törekvő összegző munkáiban is jelentős mennyiségű szokásleírást, hivatkozást találunk térségünkre vonatkozóan. Különösen érvényes ez a dramatikus népi játékokkal foglalkozó munkáira.

Egyik korai írása a pásztorkodás hajdani emlékeként a nagy kiterjedésű konyári legelőn megőrződött gémeskút faragott ágafájának messzelátófaként szolgáló használatáról ír.⁸

Már kutatásai kezdetén behatóan foglalkozott a kéziratos költészettel, a műköltészet és népköltészet viszonyával, a magyar népi műveltség messzi múltban gyökerező emlékeivel, a népi kéziratos könyvek által hűen tükrözött irodalom és néphagyomány kapcsolataival, s e folyamat közbeeső láncszemével, a költészet és a népköltészet között mintegy „szellemi hidat” alkotó kollégiumi diákirodalom hatásával. Számos népi kéziratos könyv sokrétű anyagát tanulmányozta a Déri Múzeum, a Debreceni Református Kollégium kézirattárában, s maga is jó néhányval gazdagította a Néprajzi Intézet Adattárát. A Sárrétudvariból, Konyárról, Téglásról, Szatmárból, és még számos helyről származó kéziratos könyvecskék anyagát kisebb adatközlő írásai mellett már 1960-ban egy nagyobb lélegzetű tanulmányában elemezte.⁹ Ebben a költészetre, a műköltői eredetű versek, dalok feljegyzett, s a szájhagyomány útján terjedő változataira fókuszál. Ezeknek a kéziratos könyveknek az anyagát, a népi írásbeliség és az irodalom kapcsolatát vizsgálja 1980-ban megjelent *Népszokás és népköltészet. Válogatott tanulmányok* című gyűjteményes kötetében,¹⁰ ahol a népszokáskutatás számos kérdése mellett már terjedelmes tanulmányokban összegezte

⁸ *A látófa emléke a konyári legelőn.* In: Ethnographia, 70. (1959) 440–442.

⁹ *Népi kéziratos verseskönyveink.* In: Műveltség és hagyomány I–II. Debrecen, 1960. 11–146.

¹⁰ Debrecen, 1980. (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 35.)

korábbi idevonatkozó kutatásait, s átfogó képet ad a kéziratok könyvek összetett anyagáról, a kéziratok daloskönyvek, nótáskönyvek közösségi szerepéről, a magyar parasztság valláshoz fűződő különös viszonyáról (mennyből jött levél, imádság traveszták stb.) csakúgy, mint a vőfélyversek, lakodalmi köszöntők funkciójáról, a népi verselők, parasztköltők munkásságáról. Ebben a kötetben szerepel *Virág a népszokásokban és a népköltészetben* címmel egy korábbi, nagy népszerűségnek örvendő, gazdagon adatolt, virágszimbolikáról szóló tanulmánya, amely *Ej, haj gyöngyvirág... A virág a magyar népi kultúrában* címet viselő kötetben jelent meg.¹¹ Akárcsak az a tanulmánya, mely a recens anyag és az irodalmi hivatkozások számbavételével tárta fel a históriás énekköltészet egyik legnépszerűbb és változatainak számával több klasszikus balladát fölülmúló Kádár vitéz történetét. A II. Rákóczi György szolgálatában álló Kádár István az ellenséggel vívott egyik ütközetben, Berettyóújfalu határában, csapatának élén esett el 1658-ban.¹²

Ujváry Zoltán több évtizeden keresztül elhivatott megszállottja volt a magyar népszokáskutatásnak. A szatmári farsangi játékok Ferenczi Imrével megjelentetett kötete¹³ után egyre szisztematikusabban fordul figyelme a dramatikus szokáshagyományaink feltárására, összefüggő elemzésére, a közelebbi s távolabbi kapcsolatok megállapítására, a típusok elterjedési területének körülhatárolására, az átadás-átvétel kérdéskörére, az interetnikus kapcsolatokra. Széles körű kutatásai nyomán a magyar népi dramatikus játékok néphagyomány jellemzői egyre határozottabban rajzolódnak ki, nemcsak hazánk más területeiről, hanem konkrétan a mi vidékünkre vonatkozó széles körű kutatásaiból is. Vizsgálatai nyomán rácsodálkozhatunk a maszkos dramatikus játékok számos hajdani alkalmára, úgymint a lakodalom, a fonó, a tollfosztó, a tengerihántás, a disznótor, a dohányfűzés, a névnapok, a szüreti felvonulás menete, az aratás és más mezőgazdasági munkák kényszerpihenő ideje. Ujváry Zoltánnak köszönhetően a dramatikus népszokások sokszínű gazdagságát ismerhetjük meg a megyénk településein. Monografikus alapossággal tárultak fel ennek nyomán a lakodalmi szokások Konyáron,¹⁴ a lómaszkos néphagyományok az alföldi falvak dramatikus szokásaiban, különösen figyelemreméltó adatgazdagsággal a Hortobágy környéki, valamint a bihari sárréti falvakban.¹⁵ Sokféle dramatikus játékot közölt Nádudvarról,¹⁶ foglalkozott Hajdúdorog gazdag karácsonyi hagyományaival, így a kecskemaszkos szokásokkal,¹⁷ valamint gazdag fotóanyag kíséretében mutatja be a település karácsonyi asztalhoz, vacsorához fűződő hiedelmeit, a karácsonyi ünnepet köszöntő kóringyálokat, csillagosokat, betlehemeseket.¹⁸

¹¹ Papp János népdalgyűjtéséből bemutatott húsz népdallal, s Holló László Kossuth-díjas festőművész virágcsendéleteivel. Debrecen, 1972.

¹² A téma feldolgozása szerepel a Bakonszeg története és néprajza c. monográfiában is (Bakonszeg, 1990. 523–535.), valamint Kocsis Csaba: *A vitéz, aki két kézzel harcolt* című kötetében (Berettyóújfalu, 2008.).

¹³ Ferenczy Imre – Ujváry Zoltán: *Farsangi dramatikus játékok Szatmárban*. In: Műveltség és Hagyomány IV. 1962. 3–162.

¹⁴ *Lakodalmi játékok Konyáron*. In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1966–1967. Szerk.: Béres András. Debrecen, (1968). 477–492.

¹⁵ *A ló az alföldi falvak dramatikus népszokásaiban*. In: Műveltség és Hagyomány XV–XVI. Debrecen, 1974. 299–340.

¹⁶ *Dramatikus játékok Nádudvaron*. In: Varia Folkloristica. Írások a néphagyomány köréből. Debrecen, 1975. 93–111. (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 25.)

¹⁷ *Kecsckemaszkos szokás Hajdúdorogon*. In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1965. Szerk.: Béres András. Debrecen, (1966). 223–240.

¹⁸ *Karácsonyi szokások Hajdúdorogon*. In: Varia Folkloristica. Írások a néphagyomány köréből. Debrecen, 1975. 36–50. (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 25.)

Korábbi leírások és saját 1967-es személyes tapasztalatai alapján taglalja a hajdúszoboszlói szilveszter látványos, zajkeltő szokásait a lokális hagyományon túl a tágabb összefüggésekre való kitekintéssel, s rávilágít arra, hogy a hajdúszoboszlói szokás az egész Hajdúságban ismeretes, elterjedt és kedvelt volt az első világháború idejéig, de még a két világháború közötti időszakban is, de míg a legtöbb helyen később háttérbe szorult, Hajdúszoboszlón feltehetően idegenforgalmi látványosságból fennmaradt.¹⁹

Az évek során gyarapodó tudáskincsről időről időre egy-egy újabb monográfia készült.

A paraszti élet rituális szokásainak, cselekvéseinek legteljesebb összefoglalása *Az agrárkultusz kutatása a magyar és európai folklórban* című monográfiája,²⁰ mely az európai és amerikai néprajzi, antropológiai szakirodalomban egyaránt jelentős méltatást kapott, s mellyel elnyerte a rangos nemzetközi Pitre-díjat.

Ettől eltérő témakört dolgozott fel a különböző ünnepek vagy munkaalkalmak során előadott temetési paródiát illetően.²¹ A monográfia a hazai néprajzkutatásban egész csekély előzményektől eltekintve új típusú anyagfeltárás, melynek jelentősége túlmutat a néprajztudományon. Széles körű adatgyűjtése, személyes megfigyelései során ebben a munkájában különösen sok adatot, fotót közöl Hajdú-Bihar megye területéről is.

Ezzel a kötettel szinte egy időben készült el a *Népszokások és színjátékok* című kétkötetes munkája,²² és röviddel utána a népszokások alakoskodó játékait és maszkjait mindmáig legteljesebben összefoglaló *Játék és maszk* c. háromkötetes tanulmánykötet.²³ Az emblematisz kutatásait összegző kötetek a Bihari Múzeum Kiadványai sorozatban jelentek meg. Amint az Előszóban írja Ujváry Zoltán: „A kiadás anyagi feltételeinek biztosításáért Berettyóújfalú város tanácsát illeti a köszönet.”²⁴ Az elméleti alapvetések mellett példamutató az a recens adatgazdagság, melyet közöl. A III. kötetben szereplő helynévmutató szerint jóval több mint száz rövidebb-hosszabb hivatkozást, szövegközlést, játékleírást, fényképet találunk, két tucatot meghaladó Bihari településre vonatkozóan, a térség más települései mellett.

Ujváry Zoltán új alapokra helyezett, több évtizedes komoly népi színjáték kutatása során egyre bővülő eredményei nyomán újabb és újabb könyvek sora látott napvilágot, eljutva az alapos, átfogó szintézisig. Így lett a néprajztudomány korábban alig ismert területéből nagy szakismerettel, a történeti és összehasonlító módszer segítségével egy alaposan feltárt és feldolgozott diszciplína.²⁵

Ujváry Zoltán évtizedeken keresztül a vidéki néprajzi műhelyek és kutatások egyik motorja, ösztönzője, mentora volt. Számtalan kutatás, tanulmánykötet, múzeumi kiállítás létrejöttét támogatta, s szerkesztőként az ő nevét jegyzi több települési monográfia megszületése is szűkebb, tágabb térségünkben (Bakonszeg, Biharnagybajom, Nyíracsad,

¹⁹ *A hajdúszoboszlói szilveszter*. In: *Varia Folkloristica*. Írások a néphagyomány köréből. Debrecen, 1975. 51–59. (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 25.)

²⁰ = *Műveltség és Hagyomány* XI. 1969.

²¹ *A temetés paródiája. Temetés és balál a népi játékokban*. Debrecen, 1978. (*Studia Folkloristica et Ethnographica* 1.)

²² *Folklór és Etnográfia* 2. Debrecen, 1979.; *Folklór és Etnográfia* 3. Debrecen, 1981.

²³ Debrecen, 1983. Majd a *Játék és maszk* IV. kötete. Debrecen, 1988.

²⁴ Debrecen, 1983. I. 8.

²⁵ *Állatmaszkok (Tiermasken)*. Debrecen, 1989. (*Studia Folkloristica et Ethnographica* 24.); *Farsang*. Debrecen, 1990. (Néprajz egyetemi hallgatóknak 5.); *Farsangi népszokások*. Debrecen, 1991.; *Népi színjátékok és maszkos szokások*. Debrecen, 1997.

Konyár, Mátészalka).²⁶ S számos településmonográfiában, jeles kutatót köszöntő kötetben is rendre ott találjuk tanulmányait.

A Sárrét neves kutatójának, Szűcs Sándornak 70. születésnapjára készült köszöntő kötetben, a Bajomi Krónikában az ünnepeelt *Szól a duda, verbuválnak* c. könyve kutatási eredményeihez kapcsolódva a hajdani katonatoborzás, verbuválás emlékeinek a dramatikus népszokásokban való megjelenítéséhez közöl újabb adalékokat, többek között egy sárrétudvari vőfélykönyvben feljegyzett egykori lakodalmi verbuválás szövegének és a játék menetének 1967-es helyszíni gyűjtése nyomán.²⁷ A néprajzi szakirodalmat kiválóan ismerő Ujváry Zoltán pályája kezdetétől rendszeresen közölt könyvismertetéseket a megjelent munkákról. Többek között a német folklór 1958-as évkönyvében ismertette Szűcs Sándor: *Pusztai szabadok – Rajzok a régi alföld életéből* című könyvét.²⁸

Hajdúszoboszló monográfiájában terjedelmes tanulmányban dolgozta fel a település népeletét.²⁹ Az esztendő szokásait és a dramatikus játékokat bemutató tanulmányával szerepel Báránd monográfiájában.³⁰ Balladakutásainak két különböző történelmi korszakot idéző adatgazdag írását olvashatjuk Kádár vitézről, illetve az aradi vértanúkról a szerkesztésében megjelent bakonszegi,³¹ valamint mátészalkai³² kötetben.

Számos tudománytörténeti írása, megemlékezése foglalkozik térségünk jeles kutató elődeivel.

Így megemlékezik többek között az életképeket és útirajzokat író Ecsedi Istvánról,³³ Szívós Béláról, Hajdúszoboszló első honismereti írójáról,³⁴ Osváth Pálról, a Sárrét kutatójáról.³⁵

Ujváry Zoltán egyik alapítója a Bihari Diéta tudományos konferenciának, melyen négy alkalommal maga is előadást tartott. Első ízben a bihari történeti mondákról,³⁶ majd a következő alkalommal I. László király szentté avatásának 700. évfordulója alkalmából tartott országos nagyváradi díszünnepségről számolt be, mely egybeesett Várad török

²⁶ *Bakonszeg története és néprajza*. Szerk.: Ujváry Zoltán. Bakonszeg, 1990.; *Biharnagybajom története és néprajza*. Szerk.: Ujváry Zoltán. Debrecen, 1992.; *Nyírácsád története és néprajza*. Szerk.: Ujváry Zoltán. Debrecen, 2001.; *Nyírácsád*. Szerk.: Ujváry Zoltán. Bp., 2002. (Száz magyar falu könyvesháza.); *Konyár falukönyve*. Szerk.: Ujváry Zoltán. Debrecen, 2002.; *Mátészalka története*. Szerk.: Ujváry Zoltán. Debrecen, 1992.; *Mátészalka néprajza*. Szerk.: Ujváry Zoltán. Debrecen, 1992.

²⁷ *Adalékok a verbuváló játékokhoz*. In: Bajomi Krónika. Néprajzi és helytörténeti antológia Szűcs Sándor 70. születésnapjára. Szerk.: Dankó Imre. Biharnagybajom, 1973. 132–139.

²⁸ Szűcs Sándor: *Pusztai szabadok (Die frei Menschen der Puszta. Skizzen aus dem Leben der alten Grossen Ungarischen Tiefebene)*. In: Deutsches Jahrbuch für Volkskunde. Teil I. 1958. 231–232.

²⁹ *Hajdúszoboszló népelete*. In: Hajdúszoboszló monográfiája. Szerk.: Dankó Imre. Hajdúszoboszló, 1975. 533–598.

³⁰ *Kalendáris szokások, dramatikus játékok Bárándon*. In: Báránd története és néprajza. Szerk.: Balassa Iván. Báránd, 1985. 453–464.

³¹ *A bakonszegi Kádár-domb névadó hősnéke balladája*. In: Bakonszeg története és néprajza. Szerk.: Ujváry Zoltán. Bakonszeg, 1990. 523–535.

³² *Az aradi tízenhárom balladája*. In: Mátészalka néprajza. Szerk.: Ujváry Zoltán. Debrecen, 1992. 291–298.

³³ *Az életképeket és útirajzokat író Ecsedi István*. In: Ecsedi István születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett emlékülés előadásai. Szerk.: Gazda László. Debrecen, 1986. (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 44.) 37–42.

³⁴ *Szívós Béla emlékezete*. Múzeumi Kurír, 22. sz. (1976) 42–44.

³⁵ *Osváth Pál és a folklór*. In: A Bihari Múzeum Évkönyve 2. Szerk.: Héthy Zoltán. Berettyóújfalu, (1978). 259–264.; *Sárréti néphagyományok Osváth Pál munkájában*. In: Folklór írásk. Miskolc, 1990. (Borsodi Kismonográfiák 34.) 165–182.

³⁶ *Bihar történeti mondái*. In: Bihari Diéta I. Szerk.: Matolcsi Lajos. Berettyóújfalu, 1996. 87–91.

uralom alóli felszabadulásának 200. évfordulójával, így kettős ünnep színhelye volt 1892-ben Nagyvárad, Szent László városa. S ennek kapcsán a jeles király személyéhez fűződő számos tényleges és mondabeli példát sorakoztatott fel a nagy király legendáriumához, akárcsak Várad török alóli felszabadulásának történetéről.³⁷ A III. Diétán a bihari Gajna hegyen tartott nagy múltú, hagyományvesztett leányvásárról érkezett, vizsgálva annak történelmi előzményeit, az erről szóló hagyományok történeti hitelességét.³⁸

A negyedik alkalommal *Rákóczi emléke a néphagyományban* címmel tartott előadást, s főként elméleti síkon, s nem a recens anyagok felsorakoztatásával vizsgálta a jeles történelmi személyiség mondái hagyományban őrzött emlékét.³⁹

Professzor úr nagyszámú tanítványának és a néprajz iránt érdeklődő, hivatásos és amatőr kutatónak adott segítséget, támogatást munkája végzéséhez, s biztosított publikációs lehetőséget. Kutatói életpályája ívelését a lokális tanulmányoktól a szinoptikus szemléletig követhetjük nyomon. Műveinek kiterjedt sora, tanulmányok és könyvek bizonyítják, hogy a legtöbbet publikáló néprajzkutatónk és folkloristánk milyen szerteágazó vizsgálatokat folytatott az általa szerkesztett, megjelentetett kiadványsorozatok révén.⁴⁰ Szép számmal szerepelnek a bihari kutatások eredményei a *Folklór és etnográfia*,⁴¹ valamint az *Ethnica*⁴² kiadványok sorában.

Az *Ethnica* Alapítvány 1999-ben induló folyóirata, az évente 4 alkalommal megjelenő *Ethnica* sokszínű tanulmányaival a néprajzi szakma minden területére kitekintést nyújtva, gyorsan reagált a tudományok eseményeire, teret engedve a szakmai vitáknak. Egyrészt vegyes tartalmú, hosszabb terjedelmű és a témát nagyobb összefüggésekben tárgyaló tanulmányokat, másrészt a szakterület legfrissebb híreit ismertette, megemlékezéseket és köszöntőket adott közre. Emellett a Szemle rovat nyomon követte a szakma irodalmát, s az aktuálisan megjelent fontosabb tanulmányok és könyvek recenzióit olvashattuk. Nemcsak a néprajztudomány legújabb alpműveit ismertette, hanem kisebb, egyetemi, múzeumi, vagy településtörténeti, valamint a néprajzosok számára forrásként használható kiadványokat is bemutatott. Célszerű lenne elkészíteni az Ujváry Zoltán szerkesztette folyóirat repertóriumát, hiszen számtalan bihari vonatkozású kisebb-nagyobb lélegzetű írás szerepel benne.

³⁷ *Két évforduló ünnepe Nagyváradon 1892-ben.* In: Bihari Diéta II. Szerk.: Matolcsy Lajos. Debrecen, 1999. 130–137.

³⁸ *A bihari leányvásár.* In: Bihari Diéta III. Szerk.: Matolcsy Lajos. Debrecen, 2001. 126–128.

³⁹ = Bihari Diéta IV. Szerk.: Matolcsy Lajos. Debrecen, 2003. 91–98.

⁴⁰ *Folklór és etnográfia, Ethnographica et Folkloristica Carpathica, Gömör Néprajza, Ethnica Kiadványok, Studia Folkloristica et Ethnographica, Magyar Néprajzi Könyvtár, Néprajz Egyetemi Hallgatóknak.*

⁴¹ Csupán néhány ezek közül: Dankó Éva: *Szűcs Sándor élete és munkássága.* Debrecen, 1984.; Zsupos Zoltán: *Esztár néprajza.* Debrecen, 1987.; Kovács Lajos: *Fejezetek Hencida község népeletéből.* Debrecen, 1987.; Kacska Zoltán: *Biharnagybajom történeti és néprajzi bibliográfiája.* Debrecen, 1988.; Cs. Szabó István: *A sertéstartás a békési Sárréten és peremvidékén.* Debrecen, 1992.; Költő Gyula: *A bibarkeresztesi földműves műszókincse.* Debrecen, 1994.; Kacska Zoltán: *Egy bihartordai parasztköltő versei. Ballada Vitéz Imre bihari betyárról.* Debrecen, 1994.

⁴² Többek között: Madar Ilona: *Sárrétudvari néprajza.* Debrecen, 1993.; Kristóf Ildikó: *„Ördögi mesterséget nem cselekedtem”. A boszorkányüldözés társadalmi és kulturális háttere a kora újkorban Debrecenben és Bihar vármegyében.* Debrecen, 1998.; Pántya Julianna: *A Debrecen környéki tormatermesztés néprajza.* Debrecen, 2000.; Dankó Imre: *Magyarbomorog. Egy bihari falu etnokulturális képe.* Debrecen, 2001.; Bakó Endre: *Hajdú-Bihar megye irodalmi adattára.* Debrecen, 2012.

Intenzív kutatómunkája szinte élete végéig nem lankadt, újabb és újabb kötetekkel, témákkal állt elő. Ezek tulajdonképpen egyrészt a folklór kutatástörténetét ölelték fel, összegezve a nagy elődök munkásságának feldolgozását, másrészt irodalmári indíttatásának köszönhetően a folklór az irodalomban, irodalom a folklórban témakörét, valamint a gazdag kutatói múltja során még megíratlan, összegzetlen témák feldolgozását, befejezését, mint pl. a szólások, közmondások, mondák témakörében született könyvei.⁴³

Ujváry Zoltán sokoldalú portréja hiányos lenne, ha nem szólnánk róla, mint múzeum-alapítóról, a képzőművészetek mecénásáról, a művészeti közélet szervezőjéről, Holló László életművének és szellemi örökségének gondozójáról.⁴⁴

Ujváry Zoltán élete nagy eredményének tekintette a Gömői Múzeum létrehozását Putnokon. Az 1987-ben megnyílt intézmény alapításának gondolatát már egy évtizeddel korábban felvetette, és megvalósítását legfontosabb törekvései közé sorolta. S tette ezt annál is inkább, mert szülőföldje, Gömör neve Trianon után, különösképpen pedig a második világháború után teljesen kiesett a köztudatból, a közigazgatásban sem volt szerepe. 150 gömői faluból mindössze 21 maradt Magyarországon. A múzeumalapító professzor teljes néprajzi anyagát az intézménynek ajándékozta, benne kerámiagyűjteményét, amelyben szerepeltek családi vonatkozású, személyes tárgyi emlékek is. A múzeumnak azt követően is számos alkalommal több tárgyat adományozott.

Debrecen kiemelkedően egyedülálló festőművésze, Holló László (1887–1976) hagyatékának gondozásával, életművének, szellemi örökségének ápolásával dr. Ujváry Zoltán példaértékű, lelkiismeretes munkát végzett. A művész halála után számos Holló-relikviát adományozott a Kiskun Múzeumnak, s nagy figyelmet szentelt a Holló-archívum gyarapításának is.

Szellemi hagyományápolásával, erkölcsi támogatásával sokat segített a debreceni Holló László Emlékház létrejöttében. Az ő adománya révén, 1994. szeptember 23-án nyitotta meg kapuit a putnoki Holló László Galéria. 150 képzőművészeti alkotást – festményeket, grafikákat, kispasztikákat és érmekeket – ajándékozott a Holló László Galériának, megalapozva ezzel az intézmény gyűjteményét. A névadó festőművész jelentős kollekciója került ekkor az újonnan létrehozott múzeumi intézmény birtokába: 20 olajfestmény és akvarell, s mintegy 60 ceruza-, szén-, illetve tusrajz. S mellettük még számos művész alkotása. A galéria névadását nemcsak a művész iránti tisztelet, a gyűjteményt megalapozó Holló-alkotások indokolták, hanem a festőművész gömői kapcsolata is. Holló László élete folyamán számos alkalommal járt Gömörben, és élményei nyomán több festménye és rajza született. Többek között illusztrációkat készített Ujváry Zoltán felkérésére a gömői balladákhoz is.

Ujváry Zoltán a későbbi évek során még több ízben jelentős számú kortárs művel, valamint Holló-grafikákkal, -vázlatokkal gazdagította a gyűjteményt.

⁴³ *Folklór az ördögi kísértetekben.* Debrecen, 1999.; *Szólásgyűjtemény.* Bp., 2001.; *Szólások és közmondások nagy könyve.* Debrecen, 2003.; *Néprajz Móra Ferenc műveiben.* Kiskunfélegyháza, 2004.; *Dugonics András példabeszédei. Mondák, anekdoták, szokások.* Debrecen, 2009. (Magyar néprajzi könyvtár); *Mária Terézia a folklórban.* Debrecen, 2010.; *Száz kis írás. Mondák, anekdoták, szólások.* Debrecen, 2010.; *A szeretett királynő. Mária Terézia/ Die geliebte Königin. Maria Theresia.* Ford. Munkácsi Péter, Karl Katschthaler. Debrecen, 2011.; *Folklór az irodalomban. Hetven példa.* Debrecen, 2014.

⁴⁴ Vö. *A mecénás professor emeritus. Ujváry Zoltán 75 éves.* Debrecen, 2007.

Javaslatára 2004-ben Holló Lászlóról termet neveztek el Debrecenben a Cívis Grand Hotel Aranybikában, s a művész özvegyével együtt hét festményt helyezett el letétbe. A Holló-kultusz ápolásának igazi motorjaként folyamatosan gondoskodott újabb és újabb események révén a művész munkásságára irányítani a figyelmet. Holló-reliefet avatott Putnokon, Debrecenben a művész egykori tócskerti villájával szemben, a Holló László sétányon, a Medgyessy Ferencről elnevezett művészeti gimnázium előtt mellszobrot állíttatott a művésznek (Kövér József szobrászművész alkotása), egy másik Holló-bronz-portrét a Déri Múzeumnak ajánlott fel.

A 2005-ben átadott nyírácsádi Malom Galéria külön termében elhelyezett Holló-festmények és -grafikák Ujváry professzor adományaként kerültek az állandó kiállításba. 2006-ban kortárs művészek munkáinak társaságában Holló-grafikákat adományozott a mátészalkai Szatmári Múzeumnak. 2007 márciusában Hajdúhadház városa is abban a megtiszteltetésben részesült, hogy a művész születésének 120. évfordulója alkalmából igen értékes Holló László-anyagot kapott adományként, melyet a Holló-tanítvány Égerházi Imre egykori alkotóházában, a mai Emlékházban külön szobában helyeztek el. 2009-ben 71 darab Holló-alkotást és a művészt ábrázoló bronz mellszobrot (Kövér József alkotása) ajándékozott Gyomaendrődnek, melyek a Vidovszky Béla Helytörténeti Gyűjtemény Holló-termében láthatók.

Ujváry Zoltánnak meghatározó szerepe volt a tiszadadaai Holló László-kultusz felvirágoztatásában is. Az ő inspirációjára viseli 2002 óta az általános iskola a művész nevét. Az iskola díszparkjában felállíttatta Holló László mellszobrát (Balogh Géza műve), a Kossuth-térre pedig dombormű készült Holló László egyik festményéről, az Almahámozóról (Kövér József alkotása). Az ő javaslata nyomán rendezik meg évről évre az iskolában a Névadó Hetét és a Holló László körzeti rajzversenyt, s alkotótábor is viseli a művész nevét. A 2010-ben megnyílt dadaai Holló László Emlékházba nagy értékű festmény- és grafikai anyagot adományozott. Holló László évtizedeken keresztül járt nyaranta Tiszadadára, kedvelte a Tisza-partnak ezt a vadregényes szakaszát, gyakran emlegette úgy a települést, mint az ő szeretett „Barbizonját”, egyszemélyes művésztelepét. Sok festményén jelenítette meg a tiszadadaai tájat, embereket.

A művész születésének 125. évfordulóján, 2012-ben „Holló László-emlékévet” hirdett a Holló Alapítvány kuratóriuma és Debrecen önkormányzata, számos, az alkalomhoz méltó eseménnyel. Csak néhány a sok közül: Holló-kiállítás a mátészalkai Szatmári Múzeumban, Debrecenben a Belvárosi Galériában, a Kölcsey Központ Bényi Árpád-termében, Holló-termek nyitása a konyári Kurucz Albert Falumúzeumban, melynek anyagát Ujváry Zoltán adománya képezte.

A kiállítások, emlékhelyek létrehozásán túl előadások, megemlékezések, koszorúzási ünnepségek mellett különös figyelmet fordított Holló László művészetét, munkásságát bemutató igényes kivitelű könyvek megjelentetésére, szorgalmazására. (Több mint tíz kötet tartozik ezek sorába.)⁴⁵

A Szinnyi-, Kossuth- és Munkácsy-díjas, Erdemes- és Kiváló festőművész, Debrecen és Kiskunfélegyháza díszpolgára, Holló László születésének 100. évfordulóján, 1987. március 6-án a művész özvegye, Hollóné Maksa Olga alapította Holló László-díj

⁴⁵ Csupán néhány ezek közül: *Holló László 120 aktgrafikája*. Debrecen, 2007.; *Holló László művészete: élet és mű az életmű-képek tükrében*. Debrecen, 2012.; Vitéz Ferenc: *Törékeny asszony ezter alakban. Holló László művésze: Maksa Olga*. Debrecen, 2014.; *Alföldi kentaur. Holló László rajznoteszeiből*. Debrecen, 2014.

kuratóriumának elnöke 30 esztendőn át a festőművész „fogadott unokája”, Ujváry Zoltán volt. A díjat minden évben a kuratórium döntése alapján ítélték oda a Holló László művészi hagyatékának szellemében alkotó, dolgozó művészeknek, szakembereknek. Az elmúlt évtizedekben az alapítvány félszáznál több debreceni és a tágabb régióhoz kötődő művészek, helyi és országos közművelődési szakembernek, szakírónak adományozta a díjat a Holló-kultusz ápolásáért. Ujváry Zoltán három évtized után, 2017-ben ereje fogytával úgy döntött, méltó, ha a díj további működtetéséről Holló László szülővárosa, Kiskunfélegyháza gondoskodik a jövőben. Az immár kiskun Holló László-díj első kitüntettje Ujváry Zoltán professor emeritus lett.

A professzor kölcsönösen gyümölcsöző kapcsolatot, barátságot ápolt a kortárs képzőművészekkel. Számos könyvének illusztrálása az ő munkásságuk eredménye, de kiadói tevékenysége, széleskörű kapcsolatai révén nemcsak illusztrációk, hanem kiállítások, könyvek sokasága is született.

Ujváry Zoltán 2001 végén lett a Hortobágyi Nemzetközi Művésztelep megújult kuratóriumának elnöke, amely a hajdúszoboszlói Cívis Nemzetközi Művésztelep fölött is védnökséget vállalt. Nem egy alkalommal személyes (anyagi) felajánlásának volt köszönhető egy-egy nívódíj odaítélése. De említhetjük az ő nevéhez fűződő gyomaendrődi Holló László művésztelep létrehozását is 2008-ban, melynek fő segítője, támogatója maradt haláláig.

Alapítványtevő, díjalapító tevékenységében kiemelkedő szerepe volt az 1992 szeptemberében létrehozott Pro Gömör-díjnak. Ennek célja azoknak a személyiségeknek az elismerése, akik a tájegységhez kapcsolódó szellemi, tudományos kutatói, művészeti és közéleti teljesítményükkel Gömör kulturális életét jelentős értékekkel gazdagították.

De nem hagyhatjuk említés nélkül a népi szexualitás tárgyi emlékeit felölelő gyűjteményét sem. Amikor 2003-ban „Erotika a népi kultúrában” címmel nyílt időszaki kiállítás a szolnoki Damjanich János Múzeumban, a mindaddig nemigen látható „illetlen” néprajzi tárlaton szereplő, a szexualitást zavarba ejtő egyszerűséggel és nyíltsággal ábrázoló népművészeti tárgyak jelentős részben Ujváry Zoltán gyűjteményét képezték. Ez a terület nem állt távol a professzor kutatásaitól, hiszen a népi színjátékok, dramatikus szokások közé tartozó halottas játékok és temetési paródiák között ugyanúgy felfedezhetők a fallikus, obszcénnek tartott elemek, mint a lakodalom, a farsang, vagy a különböző társas összejövetelek alkalmával. A széleskörű érdeklődést kiváltó gyűjteményét a kiállítást követően a professzor úr teljes egészében felajánlotta a miskolci Herman Ottó Múzeumnak.

S ha nem is a megszokott professzori mecénatúra tényei közé tartozik, de a terepen éles szemmel mozgó néprajzosok, gyakorló múzeumi szakemberek hadát képező debreceni iskola professzora kezdeményezésének és közbenjárásának köszönhető a nyírcsaholyi Cservenyák-féle szeszfőzde ipari műemlékké nyilvánítása. Az ottani pálinkafőzéshez használt kazán ugyanis egyedülálló módon egy keskeny nyomtávú kazán.

Ujváry Zoltán kutatói munkásságának eredményeit, tanári, tudományszervezői, szakmai közéleti, szerkesztői, kiadói tevékenységének maradandó értékeit hazai és nemzetközi díjak, kitüntetések, elismerések, az egyetemi és a tudományos életben betöltött megtisztelő címek, tisztségek fémjelzik.

Számos bizottságnak volt a tagja (TMB Szakbizottság, Néprajzi Bizottság, Habilitációs Bizottság stb.). Volt a Magyar Néprajzi Társaság alelnöke, elnöke a Györffy István

Néprajzi Egyesületnek, tagja és elnöke több alapítványi kuratóriumnak, a KLTE Bölcsészettudományi Karának dékánhelyettese, szerkesztője a Magyarországi Nemzetiségek Néprajza sorozatnak, és folytathatnánk a sort.

1996-ban az Ungvári Állami Egyetem Díszdoktorává fogadta.⁴⁶

Háromszor érdemelte ki a legrangosabb nemzetközi folklór-elismerést, a Pitre-díjat. 1984-ben megkapta az Ortutay Gyula-Emlékérmet, 1989-ben a Györffy István-Emlékérmet. 1990-ben a magyar múzeumügy érdekében kifejtett kiemelkedő munkásságának elismeréseként Móra Ferenc Emlékéremmel tüntették ki. 1991-ben elnyerte a Magyar Rádió Nívódíját. Hajdú-Bihar Megye Önkormányzatának Kölcsy Ferenc-díjasa. Megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét. 1997-ben Borsod–Abaúj–Zemplén megye Alkotói díjjal ismerte el tevékenységét. Debrecen 1997-ben Csokonai-díjjal tüntette ki. 2002-ben vette át az Európai Folklór-díjat, 2003-ban a Magyar Tudományos Akadémia részesítette az Akadémiai-díjban. 2003-ban a Debrecen Kultúrájáért Díj kitüntetettje lett.⁴⁷ 2005 őszén Fábrý János-díjat kapott Rimaszombatban a Gömör-ség néprajzi kutatásért és tudományszervező munkásságáért. 2009-ben Gyomaendrőd Város Kultúrájáért díjban részesült. Putnok és Tornalja városainak Pro Urbe-díja mellett, 2012-ben Debrecen városa is Pro Urbe-díjjal ismerte el munkásságát. Elsőként kapta meg a Déri Múzeum Baráti Körének a jeles debreceni műpártoló tiszteletére 2012-ben alapított Sesztina Jenő-díját. S egy évtized alatt nyolc település díszpolgára lett Debrecen egyik legrangosabb tudós „nagykövete”. Ujváry Zoltánt két szlovákiai település: Lévárt falu (2004) és Tornalja város (2012), valamint hat hazai település: Mátészalka (2007), Hét (2008), Nyírac-sád (2009), Gömör-szőlős (2012), Konyár (2013) és Tiszadada (2014) avatta díszpolgárává.

Ujváry professzor úr tudományos elismertségét, tanári népszerűségét bizonyítja, hogy tiszteletére számos tanulmánykötet is napvilágot látott. 1992-ben hatvanadik születésnapja alkalmából a debreceni Néprajzi Tanszék kiadványában, az *Ethnographica et Folkloristica Carpathica* két kötetében az ünnepelt tanítványai, hazai és külföldi pályatársai, barátai, részint német, részint angol, valamint francia és magyar nyelven összesen több mint félszáz tanulmánnyal köszöntötték.⁴⁸ Miskolcon jelent meg a *Kultúra és tradíció I-II. Tanulmányok Ujváry Zoltán tiszteletére*. A két kötetben 84 tanulmány szerzője tisztelte meg az ünnepeltet a néprajztudomány és a társtudományok képviselői által.⁴⁹ A debreceni Déri Múzeumban és a hozzátartozó múzeumi intézményekben dolgozó Ujváry-tanítványok is ünnepi kötetbe szerkesztett tanulmányokkal lepték meg mesterüket.⁵⁰ Ugyancsak a 60. születésnapjára köszöntőként született Szabó László tollából a *Tanítás és kutatás. Pályarajz Ujváry Zoltánról* c. kötet, melyben Szabó László mutatja be a tudós, kutató, tanár munkásságát. A kötet válogatást közölt Ujváry Zoltán munkáiról megjelent könyvismertetések-ből, recenziókból olyan pályatársak tollából – többek között –, mint László Gyula, Dömötör Tekla, Voigt Vilmos, Kósa László, Paládi Kovács Attila, Dankó Imre. S rácso-dálkozhatunk Imolay Lenkey István összeállításában Ujváry Zoltán páratlanul gazdag irodalmi munkásságának a jegyzékére is.⁵¹ De megjelent a tiszteletére született kötetek

⁴⁶ Múzeumi Kurír, 68. sz. (1996) 77.

⁴⁷ <http://eurfolk.hu/tortenet/>; <https://unideb.hu/hu/debrecen-kultura-jaert-dij>

⁴⁸ *Ethnographica et Folkloristica Carpathica. Tom. 7–8/I–II.* Szerk.: Bartha Elek, Kotics József. Debrecen, 1992.

⁴⁹ Szerk.: Viga Gyula. Miskolc, 1992.

⁵⁰ *Néprajzi tanulmányok prof. Ujváry Zoltán tiszteletére.* Szerk.: Gazda László. Debrecen, 1992. (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 51.)

⁵¹ Szerk.: Imolay Lenkey István. Szolnok, 1992.

között a hagyománykutató Ujváry Zoltán úgy is, mint hagyományalany, gazdag életpályáját, személyiségét emberi közelségbe hozó történetekkel.⁵² S az iskolateremtő professzor nem maradt köszöntő kötetek nélkül későbbi jeles születésnapjain sem. Jelképesnek is tekinthető, hogy az egyik általa indított sorozat, az *Ethnica* tagjaként jelentette meg a Néprajzi Tanszék a *Varia. Ethnographica et Folkloristica* című kötetet 65. születésnapjára, amelyben kollégák, egyetemi hallgatók, doktoranduszok egy-egy rövid írásukat ajánlják professzoruk tiszteletként, több mint félszázan.⁵³

Ujváry Zoltánt 70. születésnapján tudományos üléssel köszöntötték tisztelői, melynek anyagát az *Ethnica* sorozat kiadásában jelentette meg a Néprajzi Intézet.⁵⁴ *Gömöri magyar néphagyományok* címet viseli az az imponálóan vaskos, 1035 A/4 oldal terjedelmű igényesen kivitelezett kötet, melyben a 70 esztendő Ujváry Zoltán tiszteletére a miskolci Herman Ottó Múzeum a professor emeritus gömöri kutatási eredményeinek válogatását adta közre.⁵⁵ Vitéz Ferenc könyvében születésnapjára köszöntőül a sokrétű tudós-mecénás professzor portréját rajzolta meg, adatgazdagon bemutatva a professor művészet- és tudománypártolói, illetve adományozói érdemeit, annak értékelését.⁵⁶

Ujváry Zoltán 75. és 80. születésnapjára készült ünnepi kötetek tanulmányainak szerzői a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének hallgatói, doktoranduszok, valamint az MTA-DE Néprajzi Tanszék Kutatócsoport munkatársai. A sokszínű tanulmányokban a néprajztudomány klasszikus módszerei mellett az újabb paradigmák is megjelennek.⁵⁷ De külön kötetet tisztelték meg őt festőművész, szobrász, grafikus, fotóművész, író, költő barátai is. Közzétéve a róla készült, őt köszöntő alkotások válogatását.⁵⁸ A munkásságát, életpályáját, kutatásait méltató folyóirat- és újságcikkek megidézésére terjedelmi korlátok miatt nem vállalkozhatunk.⁵⁹

Nemcsak iskolateremtő kutatói, oktatói, emberi népszerűségének okán szólunk – mintegy ennek igazolásául – a születési évfordulói tiszteletére megjelentetett tanulmánykötetek sokaságáról, hanem annak okán is, hogy felhívjuk a figyelmet az ezekben a kötetekben napvilágot látott kutatási eredményekre.

Ujváry Zoltán különleges, sokszínű ember volt. Tudós, barát, mecénás, közösségi ember. Hallatlan munkabírással, szorgalommal, tehetséggel, kitartással, invenciózus ötletekkel, jószándékkal, s a maga sebezhető érzékenységgel.

⁵² *Hatvan év emlékei. Írták Ujváry Zoltán barátai és tanítványai.* Szerk.: Novák László, Szabó László. Nagykőrös–Szolnok, 1992.

⁵³ *Varia. Ethnographica et folkloristica – Tanulmányok Ujváry Zoltán 65. születésnapjára.* Szerk.: Szabó László, Keményfi Róbert. Debrecen, 1997.

⁵⁴ *Régiók és kultúrák találkozása. Tudományos ülés Ujváry Zoltán 70. születésnapján.* Szerk.: Keményfi Róbert. Debrecen, 2002. Ebben jelent meg *Ujváry Zoltán publikációs jegyzéke 1992-től.* Összeállította: Keményfi Róbert. 194–203.

⁵⁵ Ujváry Zoltán: *Gömöri magyar néphagyományok.* Szerk.: Veres László, Viga Gyula. Miskolc, 2002.

⁵⁶ *A mecénás professor emeritus. Ujváry Zoltán 75 éves.* Debrecen, 2007.

⁵⁷ *Notitiae invenum – Tanulmányok Ujváry Zoltán 75. születésnapjának tiszteletére.* Szerk.: Kiri Edit, Kovács László Erik, Szilágyi Judit. Debrecen, 2007.; *Tanulmányok Ujváry Zoltán 80. születésnapja alkalmából.* Szerk.: Kavecsánszki Máté, Szászfalvi Márta. Debrecen, 2012.

⁵⁸ *Ki ecsettel, ki kamerával, ki tollal. Ujváry Zoltán nyolcvan éves.* Szerk.: Lovas Kis Antal. Debrecen, 2012.

⁵⁹ Itt csupán Szabó László, már hivatkozott munkájára utalunk: *Tanítás és kutatás. Pályarajz Ujváry Zoltánról.* Szolnok, 1992. 123–157., valamint L. Juhász Ilona: *A néprajztudománynak továbbra is lesz kutatónivalója. Interjú a 70 éves Ujváry Zoltánnal.* In: Fórum Társadalomtudományi Szemle, 4. (2002) 1. sz. 145–156. Online: <http://epa.oszk.hu/00000/00033/00009/ljubasz.htm>

Hallatlanul gazdag, sokoldalú életművének ismeretében – melynek ezen emlékezés terjedelmi korlátai miatt csak töredékes vázlatára adódott lehetőség – rácsodálkozhatnak még az őt jól ismerni vélők is, hogy e termékeny, tudományos munkák sokaságát publikáló, tanári, tudományszervező, kiadványszerkesztő, konferenciaszervező, múzeumszervező munkája, mecénási tevékenysége mellett hogyan volt annyi energiája és ideje tanítványaira, kollégáira, barátaira, ismerőseire, pályatársaira, családjára. Rá mindig lehetett számítani. Pontos volt, precíz, ha valamit megígért, azt teljesítette. Legyen az tudományos kéziratok leadásának határideje, szakvélemények, ajánlások megírása, találkozók, megbeszélések, konzultációk, konferenciák, kari és egyetemi tanácsulések, s jókedvű közösségi együttlétek, találkozók ideje. Őrizzük az elhíresült „nemzetközi Zoltán napok” emlékét. Köztudott, hogy március 8. Zoltán napja, s egyben a nemzetközi nőnap ünnepe is, s innen is az elnevezés, meg onnan is, hogy ez kiváló alkalom volt a hazai és határon túlról érkező, Ujváry Zoltánt, Zoli bácsit köszöntő kollégákkal való találkozásra, eszmecsere, ahol – nem titok – bizony fogott bőséggel az Ujváry-kakaónak titulált jóféle szilvapálinka is. De jó gazda módjára, mindig volt bőséggel harapnivaló, s a jó szó mellett folyt a tudomány megváltása, a biztató eszmecsere, melyek nyomán doktori disszertációk, sokszor hivatkozott tanulmányok, kötetek, a néprajzkutatást tovább vivő invenciózus ötletek nyomán konferenciátémák születtek. És soha nem távoztunk könyv/könyvek nélkül. Hála Zoli bácsi kapcsolatainak, tudomány- s kiadványszervező, -szerkesztő, termékeny kutatói énjének.

Emberi s szakmai problémákra odafigyelő, érzékeny, megértő, segítő személyisége veszteség, pótolhatatlan nagy veszteség. Emberi veszteség, tudományos veszteség, közösségi veszteség.

Nyugodjon békében, emlékező szeretetünk melegítő sugarában.

Post scriptum:

2019-ben 70 esztendő lesz a Debreceni Egyetem Néprajzi Intézete. Falai között a leghosszabb, legtermékenyebb időt a tanszék időrendben 2. professzora, Ujváry Zoltán töltötte. Az ebből az alkalomból szervezendő tanszéki találkozón sokszor felidéződik majd a szép számmal összesereglett tanítványok, pályatársak körében Ujváry Zoltán, Zoli bácsi munkássága, szellemisége.

S reméljük, e jeles alkalomból felavatásra kerülhet az őt megidéző emléktábla is. Évekkel ezelőtt a néprajzi tanszék folyosóján beszélgetve, az idő múlásán merengve, egyszer csak megjegyezte: talán majd én is idekerülök „fellegajtó nyitogatóként” emléktábla gyanánt, s botjával a szemináriumba nyíló ajtó melletti fal felé bökött.

„Hosszú útról visszatérni nem lehet...” énekeltük majd a tanszéki találkozón kedvenc, oly sokszor énekelt népdalát. S bár arról a hosszú útról, melyen ő elment, visszatérni nem lehet, de ha fizikai valóságában már nem is lehet köztünk, őrizzük emlékét, sokszínű egyéniségét, s hatalmas életműve, terjedelmes szakmai munkássága őrzi a népi kultúra általa felmutatott, s megörökített hagyományainak gazdagságát az elkövetkező nemzedékek számára is.

Emlékét őrző tanítványainak egyike:

Vajda Mária